شاعیران خوڵقێنەری جیهانێکی نوێن

وتووێژێک لەگەڵ شاعیر "جەلال مەلەکشا"

سازدانی: فریا یوونسی

شاعیر "جەلال مەلەکشا"

هەڤپەیڤین
ماڵپەڕی ژنەفتن ٢٠٢٠

jineftin.krd

لە ئەدەبیاتی هاوچەرخدا، گەلێک کەس هەبوون و هەن کە پێش ئەوەی سەرنجی بەرهەمەکانییان بدرێت، شێوازی ژیانیان دەبێتە بەرهەمێک -ی چاک یان خراپ لە ڕوانگەی کۆمەڵگەوە- کە بەردەنگەکانی ئەدەبیات زیاتر هەوڵی خوێندنەوەی ئەو بەرهەمە دەدەن تا کۆی بەرهەمەکانی ئەو کەسە. ئەو بەرهەمەش، لە ڕێگەی هەڤپەیڤین و چاوپێکەوتنە میدیاییەکانەوە زیاتر ڕوون دەبێتەوە، ئەویش بە مەرجێک ئەو کەسایەتییە هەوڵی خۆشاردنەوە، یاخود قارەمان دروستکردن لە خۆی نەدات. هەڵبەت ئەم خاڵەیان، ئەویش لەم سەردەمە میدیاییەدا، لە کەم کەسدا هەیە. بە واتایەکی دیکە، گەلێک شاعیر و نووسەر و هونەرمەند، هەتا چاویان بە میدیاکارێک یان ڕۆژنامەنووسێک دەکەوێت، ڕووە ڕاستەقینەکەی خۆیان فەرامۆش دەکەن و هەوڵی دروستکردنی ڕوویەکی گونجاو و دڵخوازی کۆمەڵگا دەدەن. ئەمە ڕێک هەمان ئەو خاڵە بوو کە منی شەیدای مەلەکشا کرد. منیش وەک زۆر کەسی دیکە ئەو قسە بێ بنەمایانەم بیستبوو کە لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان باسی لێدەکرا کە گوایە شاملوو گوتوویەتی "دوای من شێعری فارسی بە مەلەکشا هەڵدەستێتەوە..."، یان "خەمتان نەبێ ئەگەر منیش نەمام مەلەکشا هەیە...". لە ڕاستیدا لە دووهەمین دانیشتنم لەگەڵ مەلەکشا، ڕێک هاوکات بوو لەگەڵ هەڤپەیڤینی یەک لەو ڕۆژنامەنووسە ڕۆژهەڵاتییانە کە لە دەقەکەی لە باشوور چاپ کردبوو و تێیدا لەو جۆرە قسانەی کردبوو. ئەو ڕۆژە مەلەکشا زۆر تووڕە و عەسەبی بوو، تا کۆتایی هەڤپەیڤینەکە هەر باسی ئەو بابەتەی دەکرد، دەیگوت –فیلمی ئەو هەڤپەیڤینەم هەیە- "ئەوەی کە ئەو قسانە بە دەمی شاملووەوە ساز دەکەن بۆ گەورە کردنەوەی من، نازانن تەنیا منی پێ سووک دەکەن".

کە مەلەکشا ڕۆیی، تازە زانیم دەڵێ چی، دیم هیچکام لەو ڕۆژنامەنووسانە لە دەوری تەرمی بەجێماوی قەسیدەی نەبوون.

بۆیە حەزم لێبوو دوای ئەم ماوە لە ڕۆشتنی، ئەم هەڤپەیڤینە، جارێکیتر بخوێندرێتەوە...

فریا: پێش هەر شتێک پرسیارم لەسەر بارودۆخی جەستەیی و ڕۆحی خۆتە و دەمەوێ بزانم لە ئیستادا باری سڵامەتیت چۆنە؟

مەلەکشا: باری سڵامەتیم باشە و هەروا کە دەمبینن هێشتاش بە خۆشی و ئازایەتی ژیان دەکەم، نێو سروشت دەچم، کاروباری خۆم بەڕێوە دەبەم و لە هەمووی گرینگتر دەخوێنمەوە و دەنووسم.

فریا: واتە ئیستاش شیعر دەنووسی؟ دواهەمین شیعرێک کە نووسیت کەی بووە و پێم خۆشە بزانم ڕوانگەی ڕاستەقینەی تۆ لەسەر شیعر چییە؟

مەلەکشا: بەڵێ، ئەی مەگین دەکرێ نەنووسم؟ ئەی شاعیر بە چی شاعیرە، هەر بە نووسینی شیعرە کە دەتوانێ بڵێ من شاعیرم. منیش هەر دەنووسم و دواهەمین شیعرم یەک دوو شەو لەمەوبەر تەواو کرد. من پێم وایە ئەگەر شیعر نەکەینە کەرەستەیەک بۆ خۆ نواندن و ئامرازێک بۆ دەربڕینی بیروبڕوا سیاسی و دینی و...ەکان و نەهێڵین شیعر و شوعار جێگەیان بگۆڕدرێت و لە جیاتی وشەی شاعیرانە و ڕوانگەی ئینسانی، نووسراوەکانمان پڕ ببن لە دروشمی سیاسی؛ ئەوە ئیتر هەرگیز شیعر لێمان ناتۆرێت و دەتوانین بەردەوام شیعر بنووسین. باسی ڕوانگەی منت کرد لەسەر شیعر، دەمەوێ ئەوە بڵێم کە بێتو ئێمە بتوانین شیعرییەتی شیعر، وەک خۆی بپارێزین و نەهێڵین ببێتە دەستەچیلەی هیچ مەرام و بیر و بڕوایە، ئیتر شیعر هەر درێژە بە ژیانی خۆی دەدات و لەهەر شوێنێکدا کە پێویستی کۆمەڵگە بێ، دەتوانێ هەم مێژوو، هەم ئایین، هەم سیاسەت و... بێت. هەروا کە هەموومان باش دەزانین شیعرمان هەیە لە زمانی کوردیدا کە ڕەنگە هی ١٥٠٠ ساڵ لەمەوبەر بێت و لە سەردەمی هاتنی ئیسلامدا بۆ ئەم ناوچە، نووسرابێ. دەبینین وەها بە زمانی شیعر، مێژووی لە خۆیدا تۆمار کردووە کە ڕەنگە دەقە مێژووییەکان بەو جوانییە و بە شێوەیەک کە لە هەموو دەورەیەکدا هەستی مرۆڤدۆستانە ببزوێنێ، باسی ئەو کوشتوبڕانەیان نەکردبێ. وەها بە شیعر و لەڕێگەی وشە و کێش و دووپاتکردنەوەی هەستە جەرگبڕەکان، باس لە وێرانی و بەدبەختی خەڵک لەو سەردەمەدا دەکا، کە بێگومان مێژوو هەرگیز بەو وردەکارییانەوە و لەو ڕوانگەوە باسی ئەو کارەساتانەی نەکردووە. من پێم وابێ هەمیشە هەم و غەمم هەر ئەوە بووە و لە شیعرەکانیشما هەر وام کردووە. لە کاتی ڕوودانی هەر کارەساتێکدا بەسەر ئەم گەلە لێقەوماوەی خۆماندا، من بە زمانی شیعر باسی دەرد و ئازارەکانمانم کردووە و هەرگیز بێدەنگ و بێهەڵوێست نەبووم لە ئاست ئەو گشتە مەینەتی و ناخۆشییانەی کە لە مێژووی ئەم چەن ساڵەدا بە سەرماندا هاتووە. دەبینی لە زۆر کاتدا، شیعرەکانیشم کاریگەرێتی سەدان مانیفێستی سیاسی بووە. من هەرگیز وەکوو شاعیرێک لە ئاست هیچ یەک لەو زوڵمانەدا بێدەنگ نەبووم. لەبیرتانە کاتێ کارەساتەکەی "ئایلان" لە دەریای تورکیا ڕووی دا، هەموو دنیا بە شێوەیەکی سیاسییانە هەڵوێستیان گرت و دەشتوانم بڵێم زۆربەی ئەو هەڵوێستانە، لەلایەن کەسانێکەوە کە خۆیان هۆکاری ئەو کارەساتە بوون، پڕوپاگەندایەکی سیاسی بوو بۆ خۆیان. کاتێ هاواریان دەکرد ئەوە ڕەساڵەتی سەدەی ئێمەیە و بە مەکرەوە دەگریان. من بە شیعر بە گوێی نوستووی ئەواندا هاوارم دەکرد کە ئەوە ڕەساڵەتی ئێوەیە. ئێوەن کە هۆی دروست بوونی ئەم سەدەیە بوون و ئیستاش نکووڵی لە هەموو دزێوییەکانی خۆتان دەکەن. بەڵام نازانن هێشتا کەسانێک هەر ماون کە بە دەنگی خۆشیان نەبێ، بە دەنگی شیعر و چیرۆک و هزریان بە گوێیاندا هاوار دەکەن و ڕۆژێک دەبێ هەر بە وشە و بە شیعر، کۆتایی بە ناحەزی و بەدڕەوشتیی هەموو ئەو ملهوڕانە بهێنن...

فریا: بە تێر و تەسەلی باسی خۆتمان بۆ بکە. باسی ئەو مێژووەی بووە هۆی دروست بوونی کەسایەتی جەلالی مەلەکشا. دەمانەوێ خوێنەرانمان بزانن لە کوێوە و چۆن

دەســـتت پێکردووە و بە ئێرە گەیشـــتوون؟ ســـەرەتا لە گەڵ شـــیعری کوردی چۆن ڕووبەڕووبوونەوە و چۆنتان مامەڵە لەگەڵ زمانی زگماکی خۆتان کردووە بۆ نووســـینی شیعر؟ بە تایبەت لە سەردەمێکدا کە ڕەنگە نووسین بە زمانی زگماکی –ئەویش نووسینی شـیعر- زۆر سـەخت و ئەسـتەم بووبێت. ئەوەی دیارە و تا ئیسـتا لە زۆر جێگەدا باسی لێکراوە، ئەوەیە کە ئێوە لە ســـەردەمی خۆتـانـدا، یەکێـک بوون لە کەســـایەتییە پێشـــەنگەکانی شـــیعری کوردی و تەنانەت جار و باریش زۆرێک لە قۆناغە جیاوازە ئەدەبییەکان و ســـەبکە تایبەتییەکانی ئەو ســـەردەمە، ئێوە دەخەنە پاڵ خۆیان و وەک یەکێک لە داهێنەرانی ئەو ڕەوتە دیارانە، لە ڕۆژهەڵاتی کوردســـتاندا، ناوتان دەبەن. لەلایەکی دیکەشـەوە زۆرێک لە شاعیرانی بەناوبانگی سـەردەم –وەک شێرکۆ بێکەس- بە باشی باسی ئێوە دەکەن و وەک یەکێک لە باڵەکانی شـــیعری کوردی لە ڕۆژهەڵاتدا ناوتان دەبات. لەو ســـەردەمەشـدا هەندێک شـاعیری دیکە کە ئیسـتا خۆیان دەنگێکی دیـارن لە ئەدەبی کوردی ڕۆژهەڵاتـدا، لەگەڵ ئێوە هـاوڕێ و هـاوهزر بوون –وەکوو بەڕێزان فەرەیدوون ئەرشـــەدی و ئیبراهیم ئەحمەدی نیا- کە گەشـــەیەکی تایبەتیتان بە شـیعری ئەو سـەردەمەی ڕۆژهەڵات دابوو. دەمەوێ بە وردی باسی ئەو مژارە تایبەتەم بۆ بکەن.

مەلەکشا: سـەرەتا پێم خۆشـە خاڵێکی گرینگتر لەوانە بێنمە ئاراوە و ئەویش ئەوەیە کە دەبێ دیان بەوەدا بنێم کە من پیاوێکی گوندیم. واتە کەسـێکم کە هێشـتاش و هەمیشـە هەر عاشـقی گوند و سروشـــت و کشـتوکاڵ و هەموو ئەو لایەنە گوندییانەم کە مرۆڤی مودێڕن لێی وەڕەزن و لەگەڵی بێگانەن. هێشـــتاش هەموو وجوودی من بە گۆشـــت و پێست و ئێسقانەوە، هەر گوندییە و تاکوو بشمێنم لە گوند نابڕێم. هێشتاش لە گوندی خۆمان زەوینم هەر هەیە و ماڵیشـم هەر لەوێ ماوە و دەخوازم تا کۆتایی تەمەنم هەروا بمێنمەوە. هەربۆیە ڕاشـەکاوانە دەڵێم ئەم خاڵی گوندنشـینی و خۆشـویسـتنی سروشتە لەلایەن منەوە، کاریگەرییەکی ئەوتۆی لەسـەر ڕۆح و هزری من داناوە و هەمیشـەش ئەو کاریگەرێتییە بە ڕوخساری شیعرەکانمەوە دەمێنێتەوە. هەر ئەم حەزە کارێکی کردووە کە هەمیشـە هەموو هەوڵ و تێکۆشانی من لە پرۆسـەی ئەدەبیی شیعردا ئەوە بێ کە ئاوڕی جددی لە بارودۆخی مرۆڤی گوندنشـین –یان باشتر وایە بڵێم مرۆڤی سروشتی- بدەمەوە و هەوڵ بدەم شیعرەکانم هاواری گوندییەکان و سروشتپەروەرەکان بن. بەڵام بەداخەوە بارودۆخی ژیانم بە بۆنەی پیشـەی باوکمەوە کە کارمەندێکی دەوڵەتی بوو، ناچاری کردین کە بێینە شار و بۆ هەمیشـەش لە شار بمێنینەوە. لە شاریشدا لە جێگایەک دەژیاین کە جێی ژیانی مودیری گشـتی ئەو سـازمانە بوو کە باوکم کارمەندی ئەوێ بوو. ژیانی ئەوێش بە بۆنەی هاوسێیەتی لە گەڵ مودیری گشتی ئەو سازمانە و دیکەی کارمەندەکانی، بووە هۆی ئەوەی کە ئاگەداری شـــێوازێکی دیکەی ژیان لە دەروبەری خۆمان بین کە ئەویش ژیانێکی بۆرژوازییانە و لوکسی. شاری بوو. لێرەدا دژوازییەکی گەورە لە ژیانی مندا دروست بوو: ژیانی کارگەری و هەژارانەی ئێمە لە هاوســـێیەتی ئەو ژیانە لوکســـە بۆرژوازییانەی مودیر و کارمەندە باڵادەســـتەکان. بەراوردی ژیانی دوو کەســـایەتی ئەم دوو بوارە –

کارگەرێک و مودیرێک- دەبێتە هۆی تێڕامانی زیاتری منداڵێک کە هەموو خولیای ئەوەیە ببێتە شاعیر و هاوارەکانی خەڵکی گوندەکەی خۆی بە گوێی دنیا بگەیەنێت. ئەم دژوازی و پاڕادۆکسە کە لە هەموو شتێکدا بە حاسانی دەبیندرا، لە جلوبەرگەکاندا، لە شێوەی قسەکردنەکاندا، لە شێوەی هەڵسوکەوتی کەسەکاندا، لە شتومەکی نێو ماڵەکاندا، بە حاسانی دەهاتنە بەرچاو، ببوونە هۆی ئەوەی کە زیاتر بیر لە ژیان و ئازارەکانی و کەموکووڕی و مەحرووم بوونەکانی بکەمەوە. ئەم پاڕادۆکسە، ڕەنگە لە وجوودی مندا زۆر نەبووبێتە هۆی نەفرەت و ڕق، بەڵام جۆرێک بێزاری لە مندا بە نسبەت ئەو کەسانەوە کە بێ هیچ هۆیەک ژیانێکی خۆشتر و شاهانەتر لە ئێمەیان هەبوو، دروست کردبوو. جۆرێک جیاوازی و لە یەکنەچوون کە هەر ئەم جیاوازی و لەیەکنەچوونە بوو خەریک بوو وردەوردە ڕێگەی بۆ دەردەخستم و دەیبردم بەرەو شیعرەوە و لە شیعریشدا کە ئاساییە ئەو دژوازییە، ڕەنگدانەوەی خۆی هەبێت. لە ڕاستیدا ئەو دژوازیی چینایەتییەی کۆمەڵگەی ئێرانی –کە بە ئاشکرا لەنێو کورد و فارسدا هەبوو، ئیستاش هەر هەیە- ڕۆژبەڕۆژ زیاتر لە من و شیعردا باڵای کردووە و لە گەڵمان گەورە بووە. ئەو سەردەمە بە تایبەت لەنێو سیاسییەکاندا، زۆرتر باس لەو دژوازیی چینایەتییە دەکرا و منیش هەر بەو دژوازییەوە سیاسەت و دوجار شیعرم دەست پێکرد. خەبات لە دژی ئەمپڕیالیزم و چینە بۆرژواکانی کۆمەڵگە، دەبوونە هەوێنی شیعرەکانم و بەم ڕوانگەوە هاتمە دنیای ئەدەبییەوە. تەنانەت یەکەمین زیندانیش کە چووم، هەر لەپێناو ئەو خەباتە بوو کە لەو سەردەمدا بە بۆنەی ڕوانگە تایبەتییەکانی مارکسەوە لە مندا شکڵی گرتبوو. چەند ساڵێک بەم بۆنەوە لە زینداندا مامەوە و دوای ئەوەش چەن جارێک بە بۆنەی بابەتی دیکەی وەکوو بابەتە نەتەوایەتییەکان کەوتمەوە نێو زیندان و ئەم زیندان چوونانەم بووە هۆی ئەوەی لە گەڵ کەسایەتییە گەورەکانی ئەو سەردەمە و بەرهەمە ناوازەکانییان ئاشنا ببم. لە سەردەمی شۆڕشی سپیی ئێراندا کە ڕیفۆڕمخوازییەکی جددی شکڵی گرتبوو، لە قوتابخانە و بەندیخانە، یەکێک لەو کەسانە بووم کە هەمیشە بانگەشەی ئەو خەباتە تازە لەدایکبووەم دەکرد و جاروباریش شیعرم لەو بارەیەوە دەنووسی و دەمخوێندەوە. ئێمە ئاوا گەورە بووین: بە زیندان و شاربەدەرکران و گرتن و ئەشکەنجە، منداڵی و مێرمنداڵیمان تێپەڕاند. منیش وەک زۆرێک لە شاعیرانی کوردی ئێرانی، لە خوێندنەوە و نووسینی شیعر بە زمانی فارسییەوە دەستم پێکرد. کەم کەم لەگەڵ شاعیرانی ناسراو و نەناسراوی ئەو سەردەمەی ئێران، پێوەندیم دروست کرد و لە زۆرێک لە کۆبوونەوەکاندا شیعرم دەخوێندەوە. تەنانەت جارێک چەن شیعرێکم بۆ **ئەحمەدی شاملوو** خوێندەوە –بە پێکەنینەوە- کە زۆر بە دڵی نەبوو و وتی لەو شێوازە شیعرییە وەرە دەر، کاتی خۆت بە فیڕۆ مەدە لەوەزیاتر. لەگەڵ کەسانی دیکەش وەک خوسرەوی گوڵسورخی پێوەندی باشم هەبوو. چونکە شەو و ڕۆژ بە شوێن جەرەیانی سیاسیی ڕۆژی ئێرانەوە بووم و دەمویست سەری لێ دەر بهێنم. نەک بە مەبەستی ئەوەی کە داخڵ بەو جەرەیانانە ببم، نا. زیاتر بە مەبەستی ئەدەبیات و شیعر وام دەکرد و دەمویست کار بکەم. نزیکیش بوومەوە لێیان. بەڵام کە لەگەڵ زمانی زگماکی خۆم

ئاشنا بوومەوە و زانیم بەو زمانە جوانتر و باشتر دەتوانم شیعر بنووسم، لەو جەرەیانانە دوور کەوتمەوە و زیاتر هاتمەوە بەرەو هەســـتە نەتەوایەتییەکانی خۆمان کە بە هەموو شێوەیەک پامآڵ کرابوون و لەبەرچاو نەدەگیران.

فریا: سەرەتا کە دەستتان کرد بە نووسین بە زمانی زگماکی، شیعرەکانتان لە چ ڕێگایەکەوە بڵاو دەکردەوە؟

مەلەکشـــا: ئەو ســـەردەمە نە گۆڤارێکی وەها هەبوو کە تایبەت بێ بە شـــیعر و بابەتی کوردی، نە کەسیش بە جۆرێکی جددی بیری لە چاپ و بڵاوکردنەوەی کتێب دەکردەوە. زۆرتر لە کۆبوونەوە و ڕێوڕەسـمە سـیاسـییەکان بوو کە جار و بار هەلێک دەڕەخسـا بۆ کەسـانێکی وەک من کە شـیعرێک بخوێنینەوە. سـاڵانێکی زۆر دوای ئەوە کە کەم کەم گۆڤاری کوردی هاتنە ئاراوە، منیش لە گۆڤار و هەفتەنامەکان نزیک بوومەوە. ئەگەرچی زیاتر لە ڕووی باندبازی و کەس و ئاشنا و ڕۆشناوە کارەکان چاپ دەکران. بەڵام من زۆر پێشـتر لەوە و لە سـەردەمی فارسی نووسـینمدا، چەن کەسـێکم پەیدا کرد کە بتوانم لە ڕێگەی ئەوانەوە خۆم دەرخەم. یەکیان حەسـەنی موزەییەن بوو و یەکیشـیان **عەلیڕەزا تەبایی**. **ئیسـماعیل خوویی** و نووری عەلاش کەسـانێک بوون کە زۆر هەوڵیان دەدا یارمەتیم بدەن لەو بوارەدا. گۆڤارێکی بەرشـکەسـتەمان گرتە خۆ بە نێوی "ئومیدی ئیران" کە بە شـێوازێکی جددی توانیمان گەشـەی پێ بدەینەوە و ناوی بخەینەوە نێو ڕۆژنامە و گۆڤارەکانی ئەو سـەردەمەی ئێران و تەنانەت ڕێژەی چاپی گۆڤارەکەش تا ئاستێکی باش چووە سـەر. هەر ئەو کارە بووە هۆی ئەوەی کە تا ڕادەیەکی باش بناسرێم و لەو ماوەدا کەسـانێکی جددی داوای بابەتیان لێ کردم بۆ چاپ. ئەوە بۆ من زۆر سـەرسـووڕهێنەر بوو. لەو کاتەدا **خوسرەو گوڵسورخی**ش لەگەڵ خێزانی گۆڤارێکی چاپ دەکرد بە نێوی "ڕازی گوڵی سـوور" کە گۆڤارێکی زۆر پرۆفێشـناڵ بوو. هەموو شـومارەیەک بابەتی منی چاپ دەکرد و بە تایبەت شـومارەی شـەش یا حەوت بوو کە دۆسـییەیەکی تایبەتی لە سـەر من کردبۆوە و تێیدا کەسـانێکی زۆر لە سـەر شـیعرەکانم نووسیبوویان و ڕێژەیەکی باشی شیعرەکانیشمی پاشکۆی دۆسییەکە کردبوو کە بە گشتی نزیک ٤٠ لاپەڕەیەکی دەگرتەوە. **گوڵسـورخی** خۆمی خۆش دەویسـت و تەنانەت چەن جاریش هاتە ماڵمان و زۆر نزیک بووین پێکەوە.

لە بواری ناسرانی شـیعرەکانیشـم بە زمانی زگماکی کە دەتوانم بڵێم زیاتر لە دوای شـۆڕشی ئێرانەوە و بە تایبەت لە گۆڤاری سروەی ئەو سەردەمەدا کە سەرەتای بوو و ئاورێکی باش و جددیی لە ئەدەب و هونەری کوردی دەدایەوە، دەسـتی پێکرد. زۆربەی شـومارەکانی سروە بابەتی منی تێدا بوو و ماوەیەکیش تەنانەت هاوکارییەکی جددیی ئەو گۆڤارەم کرد و وەکوو پیشـەیەک تێیدا کارم دەکرد. هەر ئەوە بووە هۆی ئەوە کە شـیعرەکانی من بە زمانی کوردی زیاتر ئاوڕیان لێ بدرێتەوە و تەنانەت کەسـایەتییە گەورەکانی ئەدەبی کوردیش لوتفی خۆیان نواند و لەسـەر کارەکانی من قسـەیان کرد. سـەردەمێک لەگەڵ خوالێخۆشبوو **مارف ئاغایی** بە شـوێن کۆبوونەوە و ساغ کردنەوەی کارەکانی **سـوارەی**

ئیلخانیزادە کەوتین و توانیمان لەو بوارەشـــدا زۆر کار بکەین. بە گشـــتی هەموو ئەو هەوڵانە بوونە هۆی ئەوەی کە کەم کەم لەنێو کۆمەڵگەی ئەدەبدۆســتی کوردیدا جێگە و پێگەیەکی دیار بە دەست بهێنم و شیعرەکانم ئاوڕی جددیی لێ بدرێتەوە.

فریا: چۆن بوو بڕیارت دا بە کوردی بنووســیت و واز لە فارسی نووســین بهێنیت؟ ئایا لەو ئاڵوگۆڕەی زمانی نووسینت خۆشحاڵ هەی؟ پێت وانییە بەو کارە غەدرت لە خۆت کردبێ؟

مەلەکشـــا: من نەک تەنیا پەشـــیمان نیم لەو کارە، بەڵکوو زۆریش شـــادمان و ڕازیم. چونکە ئەوەی ڕاستی بێ ئێمە تەنانەت ئەو کاتەش کە خەریکین بە زمانێکی دیکەی جگە لە زمانی خۆمان دەنووســین، لە راســتیدا خەریکین خۆمان تەرجەمە دەکەینەوە و ئەو جۆرەی کە زمانی دایکییمان شـــارەزای هەموو کەلوکوونەکانی بیروهزری مرۆڤانەی ئێمەیە بۆ دەربڕینی هەســـت و ســـۆزمان، زمانێکی دیکە ناتوانێ ئەو کارەمان بۆ بکات. هەموو هەســـتێکی ئێمە بە زمانی دایکیمانە و هەر بەو زمانەیە کە وەرگری ئێش و ئازارەکانمان و خۆشحاڵی و شانازی و سەربەرزی و دیکەی هەستەکانمان دەبین. کەواتە تەنیا بەو زمانەشە دەتوانین بە باشی بەیانی بکەینەوە. زمانی ئێمە زیاتر پێویستی بە کار و خزمەت هەیە و دەبێ هەر کام لە ئێمە لە جێگەی خۆمانەوە هەوڵی بۆ بدەین کە زیاتر گەشـــەی پی بدەین و ڕازاوەتری بکەین. بۆیە هەرگیز پەشـــیمان نیم لەوەی کە ڕێگەی خزمەت و گەشـەدان بە زمانی دایکیمم هەڵبژارد و لەم ڕێگەشـدا ڕەنگە چەرمەسـەری و لەمپەرگەلێکی زۆرم لە ســـەر ڕێ بووبێ، بەڵام ئیســـتا کە ئاوڕی لێ دەدەمەوە، پڕ بە دڵ ڕازیم لە هەموو ئەو ئازارانەشی کە لە پێناو ئەو زمانەدا کێشاومە.

فریا: لە پێشـــانگای کتێبی ئیمســـاڵی ســـنە کە لەم ماوەدا بەڕێوەچوو، کتێبی کۆی بەرهەمەکانی بەڕێزتان وەکوو کتێبێک کە لەنێو کتێبەکانی دەزگای چاپی پانیزدا زیاترین فرۆشی کردبوو ناوی برابوو، هەروەها کتێبی کارەســـاتیش لە ڕیزی ســـێهەمی دەزگای کالێجدا ناوی هاتبوو. بە گشـــتی ئیمســـاڵیش و زۆرێک لەو ســـاڵانەی کە کتێبەکانی بەڕێزتان لە پێشـــانگای کتێب پێشـکەش کراوە، فرۆشـێکی باشی بووە و پێشـوازییەکی بێوێنەی لێ کراوە. ئایا ئەم پێشـــوازی و فرۆشـــە باشـــە، هیچ داهاتێکی بۆ ئێوە وەکوو نووسەری کتێبەکان هەیە؟ یاخود باشتر وایە بڵێم ئەو دەزگایانەی کە کتێبەکانی بەڕێزتان چاپ و بڵاو دەکەنەوە، لە داهاتی فرۆشی ئەو کتێبە کە جاری وایە بە چەندین چاپ دەگات، بەشی ئێوە چۆن حسێب دەکەن؟

مەلەکشـا: بەڵێ. ئەوە زۆربەی ئەو کتێبانە کە ئیمسـاڵ ئەو فرۆشـە باشـەیان هەبووە، چاپی دووهەم و سێهەم و تەنانەت پێنجەمیشی. بووە. بەڵام بە داخەوە بەشی ئێمە لەو

پێشـــوازییە باشـانەی کە لێیان دەکرێ و یا بڵێین نامێننەوە بە ســەر دەســتی دەزگای چاپەکانەوە، لە سەدا دە و دوازدەیە و ئەمە زۆر بەشێکی کەمە بۆ کەسێک کە بە ڕاستی ماندوو دەبێ بە بەرهەمهێنانی ئەو کتێبەوە و دەکرێ بڵێم بۆ کەســێک کە تەمەنی خۆی لەسەر نووسینی شیعر داناوە و هەموو ئەو شیعرانەش دەبن بە کتێبێک کە داهاتی ڕەنج و ئێش و چەرمەسـەریی ژیانێتی، بەڵام خۆی بەشێکی زۆر کەم لەلایەنە پۆزێتیڤەکەی – کە چاپ و بڵاوبوونەوە و فرۆشی کتێبەکانە- دەسـتی دەگرێت. بە گشـتی بارودۆخی هەموومان وایە و هیچمان لەوە باشتر نین، تازە دەکرێ بڵێم کە ئەو بەشە دە دوازدە لە سـەدییە، بۆ من ئاوا حسـێب دەکرێ، ئەگینا بۆ شـاعیران و نووسـەرانی دیکە زۆر لەوە کەمترە و ڕەنگە هەر نەشــبێت. بەڵام چاری ناچارە و هیچی لەگەڵ ناکرێ. وایان لێکردووین کە تەنیا بەوە ڕازی بین کە شـــکور کتێبەکانمان چاپ دەبن و دەچنە بەردەسـتی خوێنەر، ئیتر هیچیشـمان لێ دەسـت نەکەوت، کێشـە نییە. ئەمە فەزای ناپرۆفێشـناڵ بوونی ئەدەب و کولتوورە لەم وەڵاتەی ئێمەدا و هیچیشی لەگەڵ ناکرێ. هەڵبەت هەندێک لەو وەشـانخانانە باشـترن و بەشـێکی زیاتر بۆ من حسـێب دەکەن، بەڵام بە گشتی کێشەکە هەر هەیە و چارەسەری ئەستەمە.

فریا: لە چۆنییەتی چاپی کتێبەکان لە بواری کوالیتی و دیزاین و جۆری کاغەز و ڕووبەرگ و... ڕازی بوون؟

مەلەکشا: نا. بەداخەوە جاری وایە کتێبێکم لە بازاڕدا نایابیش بووە من هێشتا نەمدیوە، چ بگا بەوەی پێش چاپ و بلاوبوونەوەی، چەن بەرگێکی کتێبەکەم نیشـــان بدرێ بۆ ئەوەی کە ڕای من بزانن. کتێبی کۆبەرهەمەکان، لە چاپی یەکەمی کە بە داخەوە بە هیچ شـــێوەیەک ڕازی نەبووم. بەڵام لە چـاپی دووهەمیـدا، هـاوڕێیەکم بە نـاوی "ڕەزا نەقشـــبەندی" هاوکاری کردم و توانیمان کواڵیتی کتێبەکە لە بواری دیزاین و چنینی شـیعرەکانەوە، تا ئاسـتێکی زۆر بەرز بکەینەوە و باشـتر بێ لە جاری یەکەم. خاتوونێکی هاوڕێشـم هەیە لە کانادا کە ئەویش بۆ بردنە سـەرەوەی ئاسـتی کواڵیتی کتێبەکانم، زۆر یارمەتیم دەدات. خاڵێکی جێی سـەرنج کە پێم خۆش بۆتی بگێڕمەوە ئەوەیە: کە لە چاپی دووهەمی ئەو کتێبەدا، کتێبی "زەڕە زەنجیری شـــەهیدان" کە کۆمەڵە شـــیعرێکی زووی خۆم بوو، هەر بە مجەوزی ئەو کۆبەرهەمانە چاپمان کرد و بە چاپی دووهەمەکەمان زیاد کرد و لە ٤٠٠ لاپەڕەوە کردمانە ٦٠٠ لاپەڕە. کە ئەوە زۆر بووە هۆی ڕەزامەندی و خۆشحاڵی خۆم. هەڵبەت من دەربایستی ئەوە نیم کتێبێکم بە چاپی شەشەم و حەوتەم بگات، بەڵام هەوڵ دەدەم لە چاپەکانی دیکەدا، بواری کواڵیتی کتێبەکە لەوەی کە هەیە باشتری بکەم و بەرزتری بکەمەوە.

فریا: لە باشوور-لە شارەکانی هەولێر و سلێمانی- و لەلایەن دەزگای چاپ و پەخشەکانی ئەوێوە، تا ئێستا هیچ پێشنیارێکتان بۆ چاپی کتێبەکانتان لەوێ هەبووە؟ ئایا بە تەمای ئەوە نین ڕۆژێک لە ڕۆژان کۆی کتێبەکانتان لەوێش –بۆ خوێنەرانی ئەوێ- چاپ بکەن؟

مەلەکشا: بێگومان تا ئێستا لەلایەن دۆستی ئازیزمەوە کاک **ئازاد بەرزنجی** لە دەزگای چاپ و پەخشیـ سەردەم، چەن جار پێشنیاری ئەوەم پێدراوە کە ئەو کارە بکەم. بەڵام بە داخەوە هەر جارەی بە بۆنەیەکەوە دواکەوتووە و نەکراوە. بە دڵنیاییەوە لە باشوور ڕێژەیەکی باشی خوێنەری ئەدەبیمان هەیە کە زۆربەی ئەو خوێنەرانە بە جۆرێک لەگەڵ شیعرەکانی من ئاشنان و خوازیاری کتێبەکانم هەن. بەڵام بە داخەوە بە هۆی نەخۆشی و نەتوانینی منەوە، تا ئێستا نەکراوە بچمە ئەوێ و گرێبەستییان لەگەڵ بکەم بۆ چاپی کتێبەکانم. هەڵبەت چەن ساڵ لەمەوبەر چووم و تەنانەت لەلایەن بەڕێز مەسعوود بارزانیشەوە پێشنیاری مانەوەم پێدرا و تەنانەت ماڵ و ژیانێکی باشیشیان خستە ئیختیاری خۆم و دایکمەوە، بەڵام نەمتوانی و بە هۆی ئەوەی کە دڵم تەنیا لەم شارە ئۆقرە دەگرێت و دەحەسێتەوە، گەڕامەوە. بەڵام بە تەمام بەمزووانە دیسان بچمەوە و لەوێ چەندەها کۆڕ و کۆبوونەوەی باش بۆ خوێندنەوەی شیعرم بە دەستەوە دەبێ کە لەلایەن ستافە ئەدەبی هونەرییەکان و کەناڵە ناسراوەکانی ئەوێوە بەڕێوە دەچێت. ئومێدم وایە کە بتوانم لەگەڵ دەزگا ناسراوەکانی چاپ و پەخشی کتێبیشدا، گرێبەستێکی باش بنووسم بۆ چاپی کتێبەکانم لەوێ. ئەوەی ڕاستی بێ باشووری کوردستان لە ئێستادا هەلێکی باشە بۆ نووسەران و هونەرمەندانی ئێمە کە بتوانن لەوێ کارەکانیان بڵاو بکەنەوە. بەڵام بە مەرجێک لەوێش باسی باندبازی و ئاشنا و ڕۆشنا نەیاتە گۆڕێ و زیاتر مەبەستییان لە خزمەت و ناساندنی ئەدەبیاتێکی جددیی و پرۆفێشناڵ بێ تا ناساندنی کەسە نزیکەکانی خۆیان لە باری خزمایەتی و سیاسییەوە. ئێستا لە هەموو کاتێک باشتر دەتوانین لە فرسەتەکانی ئەوێ کەڵک وەربگرین بۆ دەوڵەمەند کردنی ئەدەبیاتەکەمان و بە جیهانی کردنی ئەم پرۆسە مەزنە کولتوورییە.

فریا: شیعرەکانی ئێوە ئەوەندەی کە لە فەزای مەجازی و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا، دەست بە دەست دەگەڕێت، لە فەزای چاپی و وەشاندا وەکوو کتێب یاخود گۆڤار، بەو جۆرە کە شیاوە، بەداخەوە کاری لەسەر نەکراوە و هەر ئەمە ڕەنگە بە جۆرێک لە جۆرەکان بەرهەمەکانی ئێوەی وا لێکردبێت کە ئاستی ڕێنووسی و چنینییان، بە پێی نووسینی ناشارەزایانەی کەسەکان لەو جۆرە فەزایانەدا، دابەزێت. هەڵبەت ئەم کێشەیە بە گشتی لەگەڵ زۆرێک لە نووسەرانی کورد هەیە. بەڵام لە بەرهەمەکانی ئێوەدا ڕەنگدانەوەی ئەم خاڵە بەجۆرێکی دیکە بووە. ئێوە بۆ زۆر بۆنەی تایبەت وەکوو شەهیدبوونی کەسایەتییە گەورەکانی کورد، ئێعدامی ڕۆڵەکانمان، کۆڕەوەکانی کورد لە چوار پارچەی کوردستان، هەرەسهێنانی سیاسەت و ئابووری لە پارچە غەدرلێکراوەکانی دیکەی کوردستان و... هتد، زۆر بابەتی گەورە و تایبەتیتان نووسیوە کە بە حاسانی هەر

لە ڕێگەی ئەم تۆڕە کۆمەڵایەتییانەوە، زووتر لە کتێبەکانتان چوونەتە نێو خەڵکی. ئایا ئەم خاڵە چەندێک دڵخوازی خۆتانە و ڕای بەڕێزتان لەسەر ئەم بابەتە چییە؟

مەلەکشا: ئەوەی بە پێویستی دەزانم باسی لێبکەم، ئەوەیە کە پێم خۆشە خوێنەرانم بزانن کە من بە ڕاستی شاعیری "بۆنە" نیم و کەم شیعرم هەیە کە بە تایبەت بۆ بۆنەیەکی دیار و تایبەتی مێژوویم نووسیێ، نا. ئەگەر دانیشی. بە وردی شیعرەکانی من بخوێنیتەوە و ڕێککەوتی نووسینەکەیان بەراورد بکەی، دەبینی کە زۆرێک لەو شیعرانە بە هیچ بۆنەیەکەوە نەنووسراون و تەنانەت لەگەڵ ڕێکەوتی ئەو بۆنانەی کە خەڵکی پێیان وایە بۆنەی فلانە شیعری منن، مەودایەکی زۆریان هەیە. بەڵام ئەوە ڕەنگە لایەنێکی مێژووی ئێمە، یا خود شێوازێکی ئەو جۆرە شیعرانە بێ کە وەها بە حاسانی لەگەڵ بۆنە جۆراوجۆرەکاندا دەگونجێت و ڕێک دەخرێن. بۆ نموونە من بێ ئەوەی لە بیری شتێکدا بوویێتم یا مەبەستێکم بووبێ، هاتووم لە شیعرێکدا لە سەر مەرگی کەسێک، شەهیدێک وەکوو ناوێکی گشتی نەک ناوێک بە نموونە، چەند کۆپلەیەکم نووسیوە، دوایی لێیان پرسیوم –بە پێکەنینەوە: یەخەیان گرتووم- کە ئەو شیعرەت بۆ کێ نووسیوە؟ بۆ کێم وتووە؟ ئەبێ ئەم هەموو ساڵە بۆتان دەرکەوتبێ کە من لایەنگری هیچ حیزبێک و ڕێبازێکی تایبەت نیم، ئەوەشی کە دەبینن هەر ئەو شێوەنەی کە وا من کردوومە بە شیعر بۆ شەهیدێک و کەسایەتییەکی نادیار، بە بۆنەی شەهیدبوونی ڕێبەرانی کوردەوە داندراوە، من ئاگەداری نەبووم و ناکرێ بۆ ئەوەش هیچ وەڵامێکی لایەنێکی تایبەت بدەمەوە کە بۆ وابووە؟ ئەوە دەگەڕێتەوە بۆ مێژووی ئێمە و ئەو بەسەرهاتانەی کە وا لە درێژای ئەم مێژووەدا بە سەرماندا هاتوون. ئیتر بە مەحزی ئەوە شاعیرێک لە شوێنێک شیوەنێک دەهۆنێتەوە، خێرا ئەو بەسەرهاتانە دەگرێتەوە، نابێ کەسی پێ تاوانبار بکرێت و بخرێتە ژێر پرسیارەوە. زۆر نموونەی دیکەی ئاوا هەن. بۆ نموونە شیعرێکم هەیە کە ئاوا دەست پێدەکات: کە خۆم ناسی، وتم دایە/ من کێم و چیم؟

لە هەزاران جێگە ئەو شیعرە بەکار هاتووە و ڕەنگە هەرکەس بەمەرامی خۆی بە بارێکا خستبێتی. لە حاڵێکدا مەبەستی من هیچ یەک لەوانە نەبووە کە باسی لێدەکرێت. هەر کەسێکیش موختارە لە بۆنە و ڕێوڕەسمی خۆیدا شیعری من یا هەر شاعیرێکی دیکە بەکار بهێنێت و لە مابەینی وتار و پرۆگرامەکانیدا، بیخوێنێتەوە. بەڵام ئەوە نابێتە هۆی ئەوە کە جەخت بخەینە سەر شاعیرەکەی و بڵێین تۆ سەر بەو ڕێکخراوە و حیزبەی کە شیعرەکەی تۆیان خوێندووەتەوە و یا نەخێر و تۆ ئەو شیعرەت بۆ ئەو بۆنەیە نووسیوە. من پێکەنینم بەم ڕوانگە و هەڵوێستەی هەندێک کەس و لایەن دێت. من وەکوو خۆم ئێستا بەو قەناعەتە گەیشتووم کە شیعر دەبی بچێتە نێو خەڵک. شاعیر دەبێ هەموو هەوڵی ئەوە بێ کە شیعرەکانی ڕێگە بکەنە نێو دڵی کۆمەڵگا و ببنە وێردی سەر زمانی خەڵکی ئەو کۆمەڵگایە. هەڵبەت دیارە مەبەستی من لەمە، شیعری کلاسیک و سوننەتی نییە، بەڵکوو من باسی شیعری نوێ ئەکەم. شیعری نوێ زیاتر باسی ژانەکانی کۆمەڵگایە

و ئیتر لەو ڕوانگەیەی شـیعری سـوننەتی و کلاسـیک کە هەر باسی گوڵ و بولبول بوو، دوور دەکەوێتەوە و زیاتر لەسەر ئەوە پێداگری دەکات کە ئازارە مێژووییەکانی گەلەکەی بەرباس بداتەوە. ئەم خاڵەش کە باسمان لێکرد، خۆی نیشـانەیەکە بۆ ئەو مەبەسـتەی کە وتم. واتە ئەوەی وا شـیعرێـک بۆ هەر بۆنە و ڕێوڕەسـمێکی دیـاریکراو، بەکـار دەهێندرێت و دەخرێتە پاڵ ئەو جۆرە بۆنانە، خۆی نیشـان دەدات کە ئەو شـیعرە باسی ئازارە گشـتییەکانی کۆمەڵگای کردووە و چووەتە نێو دڵی کۆمەڵگا و –بە پێکەنینەوە- چیش لەمە باشتر؟

فریا: دوایین بابەتێک کە لە ئێوە بڵاو بووبێتەوە چی بووە و لە کام بڵاڤۆکدا و کەی بڵاو بووەتەوە؟

مەلەکشـا: ئەوەی ڕاسـتی بێ زۆر حسـێبی ئەوانەم لە دەسـتدا نییە. دوایین بابەتێک کە بڵاو بووبێتەوە و خۆم ئاگەداری بم بە شـێوەی وتار بووە کە لە گۆڤارە کوردییەکاندا و لەسـەر کارەکانی من نووسراوە. بابەتی خۆشـم لەم چەند مانگەی دواییدا لە چەند گۆڤارێکی کوردیی ناوخۆ و دەرەوەدا بڵاو بووەتەوە کە بە داخەوە ئێسـتا لە زەینمدا نییە کام گۆڤارانە بوون. چونکە ئەوەی ڕاستی بێ من زۆر ئیهتیمام نادەم بە کۆکردنەوەی ئەو لاپەڕە گۆڤـارانەی کە کارەکانی منی تێدا بڵاو بووەتەوە و هەمیشـە بە پەرشـوبڵاوی لەملاوئەولا بینیومن، یا لە ڕێگەی دۆسـتانەوە ئاگەدار بوومەتەوە. مرۆڤ کاتێ تەمەنی تێپەڕ دەبێ و دەڕوا بەرەو ژوور، زۆر تاقەتی هەنێک کاری نامێنێ. منیش وەک خۆم –هەمیشـە- بە خەمی نووسـینەوە بووم زیاتر. بۆ بڵاوکردنەوەی بابەت هەمیشـە کات هەیە و نەشبێ –بە پێکەنینەوە- دوای مردن کەسانێکی دڵسۆز هەر پەیدا دەبن کە شانی ژێر بدەن و بابەتەکان بڵاو بکەنەوە. ئەوەختە ئەوەی باشـە هەرچی بکەوێتە دەسـتیان چاپی دەکەن. –کەمێک پێدەکەنێ و دوای چەن چرکە بێدەنگی دیسان درێژە بە قسەکانی دەداتەوە- زەمانێک لە گەڵ مارفدا –مارف ئاغایی- دەگەڕاین بە شوێن شیعرەکانی سوارە ئێلخانی زادەدا و هەموو هەموغەممان ئەوە بوو شـیعرەکانی بە کامڵی پەیدا بکەین. هەمیشـە قسـەم ئەوە بوو بۆ مارف، ئەمگوت: "مارف ئەوەت لە بیر بێ سـوارە لە چاو شیعری فارسیدا، شاعیرێ زۆر گەورە نییە، ها! ئەوەت لەبیر بێت. ئەگەر بێ تەعەسوب حسێبی بکەین، ئەو شـاعیری دەرەجە سێی شیعری فارسـییە." کەچی ئێسـتا ئەبیسـم کەسـانێک هەڵساون و ئەڵێن سـوارە هیچ کەمییەکی لە شاعیرە گەورەکانی فارس نییە و تەنانەت لەگەڵ شاعیرانێکی وەک نیما و شاملوو بەراوردی دەکەن. من ئەم تەعەسوبەم پێ باش نییە. کابرا چووە لەسـەر سـوارە نووسـیوێتی: شـاعیرێکی تاقانە کە شـیعرەکانی گشتی دانسقەن و تازە وەکوو ئەو وجوودی نابێتەوە! کاکە بۆ وا دەکەن؟ دەتانەوێ بەو کارانە چی بسـەلمێنن. بەخوا ئەو تەعەسـوبە جگە لە سـووکی و بێ بایەخ کردنی ئەو شـتانەی کە هەمانە و پێویسـتە بە بێ تەعەسـوب خوێندنەوەیان لەسـەر بکەین تا مێژووی ئەدەبیی خۆمانی پێ دروسـت بکەین؛ هیچ دەسـکەوتێکی دیکەی نییە بۆمان. داوەرییەکانی ئێمە هیچی زانسـتییانە نین و کاتێکیش قسـە دەکەی هەمووی تاوانبارت

دەکەن بەوەی کە ڕێزی کەســە باشــەکانی خۆمان ناگرم. وا نییە برا. کەسـێک بهێنن بە چاوێکی زانســتییانە و شــیعرناســانە بەراوردی بکات. زمانی زگماکی جیاوازی زۆرە لەگەڵ زمانێکی بێگانە کە تۆ دەتەوێ شیعری پێ بنووسی. من سەرەتا بە زمانی فارسی دەستم بە نووسینی شیعر کرد. دڵنیا بن ئەگەر سەد ساڵی دیکە خۆم ماندوو بکردایە بە نووسینی شـیعری فارسـییەوە، هەرگیز نەدەگەیشـتمە شـیعری ئەخەوانی سـالس. من لەنیوەی ڕێگەدا بووم کە شــیعری فارســیم لابرد و هاتمەوە نێو زمانی زگماکی خۆم و بە کوردی دەسـتم بە نووسـینی شـیعر کرد. بەو حاڵەوە هەر یەکەم شـیعری کوردیم بووە وێردی زمانی خەڵکی ئەو سەردەمە. ئەزانی بۆ؟ چونکە ئەوە زمانێکە کە من بیری پێ دەکەمەوە، قســەی پێدەکەم، پێی دەژیم، پێی دەگریم و هەموو خۆشی و ناخۆشــییەکانم بەو زمانە ئەزموون دەکەم و لەگەڵ هەموو تایبەتمەندییەکانی ئەو زمانەدا ئاشــنام. کاتێک ئێژم: ئـــــــاخ، کزەی جەرگم! دە وەرە بە فارسی ئەم هەستەم بۆ دەربڕە، بەشێوەیەک کە کوردێک هەستی پێی بجووڵێت.

فریا: پرسیارێکی گرینگ کە هەیە، چۆنیەتی هەڵسوکەوتی ڕۆژنامە و گۆڤارە کوردییەکانە لەگەڵ بەڕێزتان. چەندە ئاگەداری ئەو بابەتانە هەی کە لەســـەر ئێوە دەنووسرێت و لە ڕۆژنامە و گۆڤارەکاندا بڵاو دەبێتەوە. ئایا ئەوانەی گفتگۆیان لەگەڵ کردووی، چەندە دەروەست و ڕاست بوون بە نسبەت پرسیارەکانیان و ئەو وەڵامانەی ئێوە کە بە لاڕێدا بردبێتیان یان نا؟

مەلەکشا: ئەوەی ڕاستی بێ، هەروا کە پێشتریش باسم کرد، تەنیا لە ڕێگەی دۆستانەوە ئاگەدار دەکرێمەوە و زۆرجار لینک یا خود وێنەی ئەو بابەتانەی لە سەر شیعرەکانی من نووسراون، بە دەستم دەگات. هەڵبەت لە بواری وتار و شیکاریی شیعرەکانەوە کە ئەوە من نابێ هیچ بڵێم. چونکە مافی ئەو توێژەرەیە کە خۆی چۆنی پێ زانستی و پسپۆڕانە بێ، لەســەر بابەتێک بدوێت و بە پێی ئەو خوێندنەوەی کە لەو بابەتە هەیەتی، شــیکاری و توێژینەوەی خۆی پێشــکەش بکات. بۆ نموونە هەر لەو ژمارەی گۆڤاری "شی"ــــدا کە ئێوە خوێندنەوەیەکتان لەسەر شـیعرەکانی من و دنیای نووسـینم، دانابوو و بە قەڵەمی هاوڕێی لاو "ئەنوەری عەرەب" نووسرابوو. بە گشـتی شـیکارییەکی خراپ نییە، بەڵام لە زۆر جێگەدا بێ ئەوەی ئەو جۆرە کە شیاوە بچێتە نێو ناخی ڕاستەقینەی شیعرەکانەوە، باسی ئەوە بۆ خوێنەر دەکا کە دنیای شــیعری من، دنیایەکی تاریک و نائومێدانەیە. لە حاڵێکدا ئەوە بە ڕای من خوێندنەوەیەکی دروست نییە. ئەمە من خۆم نابێ باسی بکەم، بەڵام پێویســتە خوێنەر ئەوە بزانێـت کە ئەو بیرۆکەیە دروســـت نییە. چونکە لە شــیعرەکانی مندا، تەنانەت لەوانەدا کە بۆنی خەم و کەســەرییەکی قووڵی لێدێ، ئومید بەرق دەداتەوە و بە ئاشکرا دەدرەوشێتەوە. هەرچەن پێم وابێ خوێنەر خۆی ئەمە بزانێ و پێویســت بەوە نەکا ڕوون کردنەوەی بۆ بدرێت. چونکە هەروا کە وتم بۆ ئەو وتار و لێکۆڵینەوانەی کە لەســەر شــیعرەکانی من نووسراون و لە گۆڤار و ڕۆژنامەکاندا بڵاو

بوونەوە، پێویست ناکا من دەخالەت لە هیچ خاڵێکیدا بکەم. بەڵام کاتێک باسەکە دێتە سەر گفتگۆ و وت‌ووێژ، ئیتر جیاواز دەبێتەوە. دەبێ ڕۆژنامەنووس ئەوەندە دەروەست بێ بە کارێک کە دەیکا کە هیچ قسەیەکی ناڕاست نەنێ بە زاری ئەو کەسەوە کە خەریکە وتووێژی لەگەڵ دەکات. زۆر جار ئەو شتە بۆ من پێش هاتووە کە بە داخەوە بووەتە هۆی ناڕاحەتی و دڵئێشانم. بۆ نموونە لەم دواییانەدا لەلایەن دۆستێکمەوە ئاگەدار کرامەوە کە لە ڕۆژنامەی هەولێردا بابەتێک وەکوو ناساندنی من بڵاو بووەتەوە کە گوایە لەوێدا باس لەوە کراوە کە شاملوو لە سەر شیعری من قسەی کردووە و وتوویەتی شیعری من و شەفیعی کەدکەنی وەکوو یەک وان و... هەندێک قسەی زۆر نابەجێی دیکە کە بەڕاستی بۆ من زۆر جێی داخە ئەو قسانە بە بێ ئەوەی هیچ تەعەهود و ڕاستییەک لە خۆ بگرن و پڕن لە درۆ و ناڕاستی، لە ڕۆژنامەیەکی کوردیدا بڵاو دەبنەوە. یان لە زۆر وت‌ووێژی دیکەدا کە لە خۆڕا هەندێک قسەی ناڕاست و درۆ نراوە بە دەمی منەوە. لە حاڵێکدا من هەمیشە وتوومە کە ئەوانە گشتی درۆن و شاملوو هەرگیز لە هیچ شوێنێک باسی منی نەکردووە. تەنیا ئەو باسە نەبێ کە خۆم جاری تر ئاماژەم پێکردووە و وتوومە کاتێک شیعرم لە حوزووری شاملوودا خوێندەوە، زۆر بە ناخۆشی و تووڕەییەوە باسی شیعرەکەمی کرد و وتی دەورەی ئەو شیعرانە ئیتر بەسەر چووە. ئیتر من نازانم ئەمە لە کوێ شاملوو شتی وای دەربارەی من وتووە، خۆم نەمزانیوە؟ بە دڵنیاییەوە من باوەڕم وایە شاعیر کەسایەتییەک نییە کە بە تەئید و تاریفی شاعیرێکی دیکە ببێتە شاعیر و بەرز ببێتەوە. شاعیر لە ڕێگەی شیعرەکانییەوە پەیوەندەی دەکا بە دڵی کۆمەڵگەی خۆیەوە و تەنیا شیعرە دەبێتە هۆی سەنگینی و سووکی شاعیرێک. هیوادارم ڕۆژێک ڕۆژنامەوانیش لە لای ئێمە بەو ئاستە پرۆفێشناڵە بگات کە نووسەران و شاعیران و هونەرمەندان هەراسی ئەوەیان نەبێ لەگەڵ گۆڤار و ڕۆژنامە، دانیشتن بکەن و نەترسن لەوەی قسەکانیان تەحریف دەکرێت و بەلاڕێدا دەبردرێ. کە ئەوە بە دڵنیاییەوە لە سەر کەسایەتی ڕاستەقینەی ئەو شاعیر و هونەرمەندانە کاریگەریی خراپی دەبێت و نابێ ڕۆژنامەکان ئیجازە بدەن بۆ بازارگەرمیی خۆیان، هەموو چەشنە درۆ و ناڕاستییەک لەسەر ژیانی کەسایەتییە ئەدەبی و هونەرییەکان، بگاتە دەست کۆمەڵگە و ببێتە هۆی ڕووخانیان.

فریا: شتێک کە ئیمڕۆ بە ڕاستی لە نێو کۆمەڵگەی شاعیران و نووسەرانی ئێمەدا، بە شێوەیەکی زۆر ئازاربەخشانە هەست بە نەبوونی دەکەین، دەروەست بوونی نووسەرانمانە. ئەو جۆرەی کە من ئاگەداری ئەو بابەتە هەم، هەر ئێستا لە ڕۆژهەڵات زیاتر لە پێنج‌هەزار نووسەر و شاعیرمان هەیە کە لە هەموو کۆڕ و کۆبوونەوەکاندا، دەبیندرێن و تەنانەت زۆرینەی ئەمانە چەندەها کتێبی بڵاوکراویان هەیە. بەڵام دەبینین هێشتا ڕێژەی چاپی کتێبی نووسەرێکی کورد لە ٥٠٠ دانە و هەزار دانەدایە، کە ئەمە ئاماژەیەکی تاڵە بەوەی کە تەنانەت شاعیران و نووسەرانی ئێمە، ئامادە نین کتێبی یەکترین بکڕن و بەو جۆرە پشتیوانی لە خۆیان و لەو کۆمەڵگەی کە هەمیشە لە لایەن چاوچنۆکانەوە، حەز بە نەمانی دەکرێ، بکەن. لەوە گرینگتریش ئەوەیە لە تەنگانەکاندا

کە دەبینین کێشــەیەکی جددی بۆ کۆمەڵگە دێتە پێش، وەکوو کوشــتنی کۆڵبەران، یا خود زۆرێک لەو پرۆسە جەرگبڕانەی کە سـاڵانە بەسـەرماندا دێن، یەک نووسـەر و هونەرمەندی کورد –تەنانەت لە کاناڵە تاکەکەسییەکانی خۆشیاندا لە فەیسبووک و ئینستاگرام و تێلێگرام و...- متەقیان لێ نایەت. پێنج هەزار بێدەنگی... ئەوە لە حاڵێکدایە کە لە وەڵاتانی دیکە –زۆر دوور نەچین، تەنانەت- لە نێو هەر ئەم کۆمەڵگەیەی فارسی پەنادەستی خۆماندا، لە هەر کێشەیەکی ورد و درشتی کۆمەڵگەدا، هەست بە سێبەری قورسی نووسـەران و هونەرمەندان دەکەین و زۆر جار دەبینین دەسـەڵات لە ترسی لایەنگرییەکانی ئەوان لە مژارە کۆمەڵایەتییەکاندا و لەو زوڵمانەی لە کۆمەڵگەیان دەکرێ، دەکشێتەوە و ناوێرێ چیدی درێژە بەو باس و خواسە بدات. پێم خۆشە بیر و ڕای بەڕێزتان لەسـەر ئەم نەبوونی تەعەهوود و دەروەست بوونەی نووسـەران و هونەرمەندانی کورد بزانم.

مەلەکشا: بە داخەوە ئەوە کێشەیەکی زۆر گەورە و ڕیشەدارە و پێم وانەبێ چیتر بە قسە کردن و بەرباس دانەوەی، چارەسـەری بکرێ. من پێم خۆشـە لەسـەر ئەم بابەتە بە وردی قسە بکەم و هەموو هۆکارەکان و خەسارەکانی ئەم خاڵە گرینگە بخەمە بەرباس. بەڵام هەروا کە دەزانن ناکرێ. هەر ئەو نەبوونی تەعەهوودە کارێکی کردووە کە ئەو چەند کەسەش لەنێو شاعیران و نووسەراندا کە دەتوانن و دەیانەوێ قسە بکەن، نەوێرن بە عامی ئاشـکرا پشـتگیری لە کۆمەڵگاکەیان بکەن. ئەگەرچی من هەر بە شـیعرەکانم، هەمیشە دەرەوەست بوونی خۆمم نیشان داوە و بە زمانی وشە بە کۆمەڵگاکەمم وتووە کە لەگەڵتاندام، بەڵام... –هەناسەیەکی قووڵ هەڵدەکێشێت و بێدەنگ دەبێت. وەها کە ئیتر مافی ئەوە بە خۆم نادەم لەوە زیاتر درێژە بەو باسە بدەم-.

فریا: پرسـیارێک کە ڕەنگە زۆر بە کەمی لە نووسـەرێک کرابێت لە بواری ماددیی ئەدەبیاتەوەیە و ئەویش ئەوەیە ئایا ئەدەبیات چەندە توانیویێتی بژیوی ڕۆژانەت تەئمین بکات و بتژیەنێت؟

مەلەکشـا: هیچ. بە داخەوە ئەدەبیات نەک تەنیا نەیتوانیوە من بژیەنێت و بژیوی ڕۆژانەی ژیانم تەئمین بکات، بەڵکوو زیاتر منیشی- بە قوڕدا بردووە و هەمیشە ئەوە من بووم بۆ ئەوم خەرج کردووە و لە هەموو حەز و تاسـەکانم گوزەراوم، ئەو هیچی بۆ من نەکردووە تا ئیستا...

فریا: ئایا پێت وایە ڕۆژێک لە ڕۆژان، ئەدەبیات چیتر بەم شـێوە لەگەڵ ڕۆڵەکانی خۆی مامەڵەیەکی وا دڵڕەقانە نەکات و ڕۆژگارێک بێت کە نووسـەران و شـاعیرانی ئێمەش لە ڕێگەی کتێبەکانیانەوە بژین و کاری چاپ و پەخشیـ کتێب لە نێو ئێمەشـدا وەها

پرۆفێشناڵ ببێتەوە کە چیتر پێویست بەوە نەکا نووسەرانمان لە لایەکەوە بە شوێن بژیوی ڕۆژانەی ژیانیاندا عەوداڵ بن و لەلایەکی دیکەشەوە لە خەمی نووسین و تەواو کردنی بەرهەمەکانیان و چاپ و بڵاوکردنەوەیاندا بن؟

مەلەکشا: نا. پێم وا نەبێ ئەو شتە هەرگیز ڕووبدات. یان لانیکەم بەم زووانە ڕووبدات. هەڵبەت ئەوە نیشانەی بەدبینی من نییە، بەڵکوو من ئەوەی وەکوو ڕووی ڕاستی باسەکە دیومە و ئەزموونم کردووە، دەیخەمە بەردەست. ڕەنگە لە ئەورووپا، لە ئەمریکا، ئەو شتە بۆ نووسەرێکی ئێمە تا ئاستێک ڕووبدات –کە دەبینین بۆ نووسەرانی خۆیان لە ئاستێکی زۆر باڵادا، ئەو بابەتە بایەخی خۆی پەیدا کردووە و چیتر نووسەرانیان ناچار نین بۆ پەیدا کردنی بژیوی ڕۆژانەی ژیانیان، لە سەر نووسینەکانیان بوێستن و ماوە ماوە لێی دابڕێن- چونکە ئەوان ئیتر بە پێی ئەو گشتە تەمرینی ڕۆشنبیرییە کە کردوویانە و خۆیان لە بواری کلتووری و هونەرییەوە بەهێز و پتەو کردووەتەوە، بوونی نووسەر و ئەدەبیات بۆ کۆمەڵگا بە زەروورەتێکی زۆر جددی دەزانن و هەر خەڵکەکە خۆی –تەنانەت بە کڕین و خوێندنەوەی کتێبیش بووبێ- ناهێڵن نووسەرانیان پەکیان بکەوێت. هەر بەو هۆیەشە کە ڕێژەی چاپ و فرۆشی کتێب لەوێ هەزار ئەوەندەی لای ئێمەیە. بەڵام لە وەڵاتانی ڕۆژهەڵاتدا –بە تایبەت ئەو وڵاتانەی کە تێیدا هیچ دەنگێکی دیموکڕاسی نییە- هەموو نووسەران و هونەرمەندانی بە خراپترین شێوە دەژین و دەمرن و هیچ ڕێزێک لە بەرهەمەکانیان ناگیرێت و تەنانەت ڕێژەی چاپ و فرۆشی کتێبەکانیشیان –بە زۆرەملێ- خۆی دەگەیەنێتە ٥٠٠ دانە و هەزار دانە کە بە داخەوە خەرجی چاپەکەشی دەرناهێنێتەوە. لێرە هیچ شاعیر و نووسەرێک نابینی بارودۆخێکی باشی هەبێ.

فریا: وەکوو دواهەمین پرسیار: ئەگەر جارێکی دیکە لە دایک ببیتەوە، ئامادەی دیسان ببیتە شاعیر؟ پێت خۆشە ئەگەر وابوو، بە چ زمانێک لە دایک ببیتەوە و ببیتە شاعیری چ زمانێک؟

مەلەکشا: (بە پێکەنینێکی تاڵەوە) ئەرێ و نا. بێگومان، ئەگەر جارێکی دیکە لە دایک ببمەوە پێم خۆشە ببمە شاعیر بەڵام نەک شاعیرێک کە شیعر دەنووسێ. من لە شاعیر بوون پەشیمان نیم. هەر نووسەر و شاعیرێک بە بڕوای من خوداخالەقە، واتە نووسەران خالەق و ئەفرێنەری دنیایەکن کە خۆیان بە جوانی دەزانن و حەز دەکەن هەموو خەڵک لەو جوانییە بەشدار بێت. نووسەران چیها جیهانی جیاواز دروست دەکەن و مرۆڤانێکی جیاواز لەم مرۆڤانەی لە دەوروبەرمان هەن دەخوڵقێنن، ڕێک وەک خودا حاکمن بە سەر ژیانی ئەو مرۆڤانە و ئەو جیهانەدا کە دەیخوڵقێنن. وەک خودا بە مەیلی خۆی، دەیانژیەنێ، دەیانکووژێ، چیی پێ خۆش بێ لەگەڵیان دەیکا. ئەمە چێژێکی کەم نییە و پێم وانەبێ هەرگیز بتوانم دەستبەرداری ئەم چێژە بم. بەڵام ئەوەی

ڕاســتی بێ هەموو خواســـت و حەزی من ئەوەیە کە ئەگەر جارێکی دیکە لە دایک بوومەوە، لە ڕێگەی شــیعر نووســینەوە ژیان نەکەم. بەڵکوو حەزم لە کشــتوکاڵە و خۆزگەم دەخواســـت لە گوندێک لە دایک ببمەوە کە هەر لە منداڵییەوە خەریکی کشتوکاڵ بم، بەڵام بە ڕۆحێکی شاعیرانەوە. هەر بەم ڕۆحەوە کە ئیستا خەریکی نووسین و خوڵقاندنم. چونکە هەروا کە پێشــتر باســم کرد شــاعیر بوون ژیانی منی بە قوڕدا بردەخوار و هەرگیز هیچ خزمەتێکی ئابووریی بە من نەکرد. بەڵکوو ئەوەشی کە بووم لێ ســەندم و لە ڕێگەی ئەدەب و شــیعر و کتێبدا، پێی خەرج کردم. بۆیە پێم خۆش نییە ببمەوە بە شــاعیر، بەڵام ئاواتم ئەوەیە ئەگەر جارێکی دیکە ئەو هەلەم بۆ بڕەخسێـــ، کشاوەرزێکی شاعیر بم و شاعیرانە ژیان بکەم.

ئەم وتووێژە پێشتر لە گۆڤاری 'شی' ژمارە () ساڵی () بڵاوکراوەتەوە **تێبینی**: